

Seija Pessi

Pessin suvun kirjavat vaiheet Karjalassa

Tampereen sukututkimusseuran jäsenet tutkivat eniten hämäläisiä ja satakuntalaisia sukuja. Kuitenkin viime sotien seurauksena näillä seuduin asuu myös runsaasti sellaisia, joiden sukujuuret ovat luovutetun Karjalan alueella. Pessien suku on ennen sotia asunut Käkisalmen lähellä Kaukolan ja Räisälän pitäjissä.

Sotien jälkeen Pessejä on asunut Tampereella ja sen ympäristössä, Aitolahdella, Teiskossa, Ylöjärvellä, Ruovedellä, Parkanossa ja Kihniöllä. Heitä on asettunut asumaan myös Porin seuduille, Harjavaltaan, Pohjanmaalle ja Etelä-Suomen kaupunkeihin. Tietysti monet ovat myöhemmin muuttaneet muualle.

Viime vuoden väestörekisteritietojen mukaan sukunimeä Pessi käytti 398 elossa olevaa henkilöä.

Pessien sukuseura ja sukukirja

Kun Tauno Pessi aloitti Pessin suvun tutkimisen 1990-luvulla, tiedettiin, että Kaukolassa oli ennen sotia asunut runsaasti sukukuntia, joiden nimi oli Pessi. Millainen sukuyhteys niillä oli keskenään, ei oltu selvitetty.

Kaukolasta ja Räisälästä lähtöisin olevat Pessit perustivat kokouksessaan 1994 sukuseura Pessit ry:n. Toimintana oli tietysti sukututkimus ja sukutapaamiset. Sukuviirikin suunniteltiin. Karjalassa Kaukolan hautausmaalla Pessien yksi sukuhauta omistettiin kaikkien Pessien muistelu-paikaksi.

Vuonna 1998 julkaistiin sukukirja *Pessien suku*. Kirja valmistui nopeasti, mutta se oli tarpeen sukuyhteyden luomiseksi erillisille Pessien sukuhaaroille.

Sukukirjan aihe rajattiin sukunimen mukaan. Karjalassa ovat sukunimet olleet käytössä ja säilyneet suvuilla muuttumatta vuosisatoja. Pessienkin nimi on ollut suvulla lähes viisisataa vuotta. Naiset käyttivät omaa sukunimeään kehdestä hautaan, joten ilman muuta oli selvää, että sukukirjaan otettiin perhe, jonka äidin sukunimi oli Pessi, vaikka isä ja lapset olivat jo muunnimisiä, vaikkapa Häklejä tai Iivosia. Sukukirjassa Pessin naisten jälkipolvia selvitettiin parin sukupolven ajalta, mutta sitten muun sukuniminen perheketju katkaistiin. Täten Pessien sukukirja voi auttaa muita kaukolaisia sukuja selvittämään pessiläisten esiäitiensä juuria.

Nykypolvissakin monet tuntevat kuuluvansa Pessin sukuun, jos äiti tai mummo on ollut omaa sukuaan Pessi. Heidät otettiin sukukirjaan mukaan niin laajasti kuin he antoivat perheidensä tietoja sukuseuran käyttöön.

Pessien suvun tutkiminen ja sukuselvitykset

Sukukirja sisältää Tauno Pessin laatimat sukuselvitykset Pessien eri sukuhaaroista. Tiedot perustuvat pääasiassa Kaukolan kirkonkirjoihin, jotka ovat alkaneet vuodesta 1751, ja sukuhaarain keräämiin nykypolvien tietoihin.

Sukututkimusta aloittaessaan Tauno Pessin oli opeteltava Kaukolan kylien sijainti, mikä oli hankalaa, koska alue oli luovutettu Neuvostoliitolle. Kartat oli hankittava Kouvolan karttakeskuksesta ja Sota-arkistosta.

Sukututkimuksen edetessä selvisi, että Kaukolan Pessien sukuhaarat usein risteytyivät tai yhtyivät menneinä vuosikymmeninä. Kaikkien tietoon tulleiden Pessien sukujuuret kirkonkirjojen kertomalla ajalla olivat Kaukolasta, naapuripitäjästä Räisälästä sekä yksi esi-isä Kurkijoelta. Neuvostoliitosta löytyneet Pessit olivat lähtöisin Kaukolasta 1900-luvun alussa ja muutamat Pessit ovat muuttaneet Inkerinmaalle jo 1800-luvulla. Inkerin paluumuuttajissa oli Pessejä, jotka tiesivät sukunsa kolme sukupolvea taaksepäin, mutta sukuketjun tarkkaa yhteyttä Kaukolaan ei vielä ole voitu selvittää. Televisiossa oli dokumentti-ohjelma Tverin Karjalan maatalousyrittäjästä, jonka nimi oli Pessi. Selvisi, että hänkin oli inkeriläinen juuriltaan.

Vain yhtä Pessien sukuhaaraa oli aikaisemmin tutkittu. Viljo Pessi oli tehnyt sukuselvityksen sukuhaarasta, joka oli lähtenyt Kaukolan Järvenpäästä Rampalan talosta ja johon oli kuulunut sodan jälkeisessä politiikassa tunnettu Ville Pessi.

Oletamus, että Kaukolasta löytyisi yksi Pessien suvun kantaperhe, osoittautui vääräksi. Sukukirjaan suku oli jaettava sukuhaaroiksi. Jokaisella sukuhaaralla on oma nimi ja henkilöhakemisto. Sukuhaarat ovat eriytyneet niin varhaisessa vaiheessa, että niiden yhdistäminen yhdeksi suvuksi kävi vaikeaksi. Kaukolassa eri sukukunnista oli jo käytetty asuinpaikkojen mukaisia nimityksiä, joita käytettiin sukukirjassa sukuhaaroja nimettäessä.

Koska sukuselvitykset oli laadittu aika nopeasti, henkilötiedot jäivät osalta puutteellisiksi. Sukukirjan ilmestyessä toivottiin, että se olisi pohjana suvun jatkuvalla tutkimiselle ja elämäkertojen muistiinmerkitsemiselle.

Sukukirjan ilmestymisen jälkeen tutkimista on jatkettu. Kirkonkirjoista (HisKi) on selvinnyt, että Jääskessä ja Valkjärvellä on asunut Pessinen-nimisiä sukuja, joilla on yhteyksiä Kaukolan Pesseihin.

Reijo Pessi ja Leena Hellström ovat käyneet läpi Jääsksen kihlakunnan alueelta lukemattomia voudintilien mikrofilmejä ja löytäneet tietoja Pessien suvusta 1500- ja 1600-luvuilta. Niiden perusteella he ovat selvittäneet Jääsksen Pessien elämää, mutta tästä tutkimuksesta ei ole vielä valmistunut kirjallista selvitystä.

Sukunimi Pessi

Sukukirjassa oli artikkeli sukunimestä Pessi. Nimi on mainittu asiakirjoissa jo 1500-luvulla. Kirjoitusasu tuomiokirjoissa on ollut varhaisina aikoina nykyisen kaltainen Pessi, mutta myös muodossa Pessin, lyhennys nimestä Pessinen. Kirjoitettiin myös Päsä tai Pässin.

Mikkosen ja Paikkalan *Sukunimet*-kirjassa nimestä Pessi kerrotaan seuraavaa (s. 462):

Nimi on lähtöisin suurimmaksi osaksi Laatokan rantapitäjistä Impilahdelta, Kaukolasta ja Käkisalimesta sekä Räisälästä. Myös Länsi-Suomessa on samanasuista sukunimeä esiintynyt. Esim. Carl Pessi 1739 Tottijärvi, Mikko Pessi 1543 Lohtaja.

Sukututkimuksen valossa voi Sukunimikirjan tietoihin viitaten kertoa, että Pessi-nimeä on ennen viime sotia eniten ollut Kaukolassa ja Räisälässä. Impilahdella oli Kaukolasta kiertokoulun opettajaksi muuttaneen Antti Pessin jälkeläisiä. Käkisalmissa oli 1600-luvulla Pessejä, mutta ennen sotia vain vähän Kaukolasta muuttaneita.

Länsi-Suomen Tottijärven Carl Pessi löytyy Tottijärven kastettujen luettelosta, kun Carl Gabrielinpoika Pessi Aniankylästä sai lapsia. Hän oli Pässin eli Rekolan talon isäntä (Sjöstetin sukukirja), joten sukunimi oli talon nimi.

Sukunimet-kirjassa kerrotaan Pessi-nimen sisällöstä seuraavasti (s. 461, Pesonen-nimen kohdalla):

Ristimänimi Petrus on saanut kansankielessä lukuisia puhuttelemuotoja, jollaisia ovat mm. lähinnä karjalaiset Pesa, Peso(i), Pessa, Pessi ja Pesu. Nämä ovat kiinnittyneet sukunimiin paitsi isännimen myös isännännimen sisältävän talonimen välityksellä.

Tämä pitäneeekin paikkansa Pessi-sukunimen alkuperästä. Kaukola-kirjassa on tosin arvelu, että sukunimi Pessi on tullut Ruotsista muuttaneen sotilassuvun nimestä Bess. Mitään todisteita siihen suuntaan ei ole löytynyt. (Soininen: 63, Komosen tieto.)

Pohdintoja aiheutti, kun Suomen kartalta löytyi Sodankylästä Pessijoki. Se lieenee saanut nimensä inarinsaamen kielen sanasta *pessi*, joka merkitsee tuolta.

Kartassa on myös Luvialla kyläkunta, jonka nimi on Pessi. Nimen alkuperä selvisi: Antti Pessi rakensi sotien jälkeen asumuksensa Rosenlewin metsämaille ja syntynyt paikka sai nimen Pessi.

Sukukirjan muusta sisällöstä

Sukukirjan alkupuolella on artikkeleita, joissa valotetaan Pessien ajatuksia niin menneinä aikoina kuin nykypäivänä. Kirjassa on muistelmia lapsuuden kodista ja evakkoon lähdöistä, haastatteluja, runoja ja mielipiteitä, joista mainittakoon vuorineuvos Yrjö Pessin kirjoitus *Karjala saadaan takaisin*. Perusteellinen tutkimus on erään sukutalon vaiheista maarekistereiden mukaan. Karjalainen sukututkija Heljä Pulli on etsinyt tuomiokirjoista varhaisia tietoja Kaukolan Pesseistä.

Sukukirjasta näytteeksi säkeistö kihniöläisen sotaveteraanin Tauno Pessin runomuotoisesta kronikasta, joka 17 säkeistön verran kuvaa karjalaisen sotaveteraanin elämäнкаarta.

*Oli sauna kotinamme,
kun me metsää raivattiin.
Sen lähelle perunapeltol
ihan ensiksi kuokittiin.
Ja nuo palavat kantokasat
ne vain taivaalle savuaa,
uusi peltol kun hiljallensa
metsän keskelle aukeaa.*

Pessien suvun historia liittyy oleellisesti Karjalan historiaan

Kun seuraavaksi kerron, miten Karjalan historialliset vaiheet ovat vaikuttaneet Pessien suvun elinoloihin, käytän lähteenä Reijo Pessin ja Leena Hellströmin tutkimuksia Jääsken Pesseistä ja seuraavia kirjoja: Aulikki Ylönen, *Jääsken kihlakunnan historia*, Meri Soininen, *Kaukola*, Ester Kähönen, *Vanha Äyräpää*, sekä tietysti Pessien sukukirjaa.

Pessien varhainen asuinalue on nykyisen sukututkimuksen mukaan Jääskessä ja sieltä levinnyt Kaukolaan. Alue sijaitsi idän ja lännen valta-
piirien rajoilla. Keskiajalla Karjalaa havitteli lännestä roomalaiskatolinen kirkko ja Ruotsi, idästä kreikkalaiskatolinen kirkko ja Novgorod (Rooma ja Bysantti). Kun kumpikin puoli yritti vallata yhä enemmän asuin-alaa, valta-
piirien rajoilla oli jatkuvasti kahakoita, asutuksen hävittämistä ja ryöstelyä. Ruotsalaiset perustivat idässä valtansa turvaksi Viipurin linnan. Vuoksen saarella oli Käkisalmen linna, joka oli alkuaan vanhojen ruotsalaisten tietojen mukaan karjalaisten linna (Korela) ja jonka novgorodilaiset valtasivat.

Jatkuvien levottomuuksien lopettamiseksi ja "ikuisen rauhan" saamiseksi tehtiin Pähkinäsaarella rauhansopimus vuonna 1323. Se vahvistettiin ristiä suutelemalla. Rajasopimuksessa mainituista paikoista useimmat on voitu myöhemmin paikallistaa.

Näin karjalaiset jaettiin kansana kahteen valta-
piiriin. Valtarajan länsipuolella oli Jääsken piltäjä, jossa Pessien suku nykytiedon mukaan on saanut alkunsa. Räisälä ja Kaukola, Pessien myöhempi asuinseutu, jäi rajan itäpuolelle.

Pessejä Jääskessä 1500-luvulla, talonpoikia veronmaksajina

Ensimmäiset kirjalliset merkinnät Pesseistä löytyvät, kun Kustaa Vaasa alkoi vaatia voudeiltaan tilityksiä heidän keräämistään veroista. Jääskessä asui vuonna 1543 kolme verotalonpoikaa: Heikki, Martti ja Reijo Pessi (*Grels, Hind, Marti*

pissijn). Merkintätapa (ortografia) oli tuolloin vielä outo, mutta kun talollisten nimet toistuivat myöhemmin vuosina samassa järjestyksessä, heistä saadaan tarkempaa tietoa. He olivat todennäköisesti veljeksiä, sillä kaikkien isännimi on Martti, joten isää Martti Pessiä voidaan pitää suvun kantaisänä. Sukunimeksi varmentuu Pessin (Pessinen). Sekin oli kirjoitettu monin eri tavoin horjuvan oikeinkirjoituksen vuoksi, esim. 1553 *Pessi*, 1554 *Pessei*, *Pessu*, 1554 *Pässinen*, 1555 *Pessulen*, 1557 *pessin*, 1556 *Pessin* ja 1564 *Pessin*, 1606 *Pässi* ja 1663 *Pässinen*. Suomen kielen nimiarkistossa löydettyt muodot *pessij*, *pessinen*, *peszine*, *pessiun*, *pessinn*.

Etunimiäkin on merkitty lähes nykyisten käyttönimien tapaan: 1654 *Heicki*, *Marti*, 1555 *Heiki* ja *Marti*, 1557 *Ueicki*, *Heiki*.

Aluksi Jääsken voutintileihin ei oltu merkitty kylännimiä. Vuonna 1557 Pessien asuinkylä oli Pessilän kylä (*Bessilä by*), joku vuosi myöhemmin Järvi (*Järffui*) ja sitten Järvenkylä (*Järffvenkijlä*). Näin ollen näyttää siltä, että Jääsken Järvenkylä oli Pessien suvun alkukylä.

Jääskessä maksettiin maaverot kokoveroina ja apuverot savulukujen ja jousien mukaan lasketuina. Eräissä tilityksissä Pessien taloista mainitaan vero 2–3 jousta, jousi tarkoittaa veronmaksukykyistä miestä. Pessien taloissa oli siten useampi perhe. Yleensä voutintileistä 1500-luvulla näkyy, että Pessien kolme taloa Järvenkylässä olivat vakavaraisia, sillä verot pystyttiin jatkuvasti maksamaan.

Verot kerättiin Jääsken hallintopitäjästä neljänneksien alueilta, jotka käsittivät noin 30 kokoveron taloa. Neljänneskunnat puolestaan olivat jakautuneet nautakuntiin, joista kerättiin kymmenen kokoveroa (täysveroa). Aikoinaan koko nautakunta (nötslag) oli maksanut verona vuosittain yhden naudan, mistä tulee sen nimitys. Myöhemmin nautakunta vastasi yhteisesti joistakin määrättyistä veroista ja täysveron talot olivat jakautuneet pienempiin osaveron taloihin.

Esimerkiksi vuonna 1554 Heikki, Martti ja Reijo Pessisen löytyvät sellaisen nautakunnan luettelossa, jossa talonpojat maksoivat tiloiltaan veroina ruista 5 pannia, pitkiä rukiita yhden pannin, maltaita 4 pannia, pitkiä maltaita yhden pan-

nin, kauraa pannin ja liinoja eli kangasta. Kaikki vietiin Viipurin linnaan sotilaita ja rakentajia varten. Nautakunta piti yllä linnassa pitkään eli koko vuoden olevaa miestä ja "*pitkät rukiit ja maltaat*" oli tarkoitettu hänen elannokseen. Viipurin linnan varustaminen ja sen väen ruokkiminen aiheuttivat monia lisäveroja.

Kun Jääsken pitäjistä 1560 maksettiin hopeaveroa, Heikki Pessi oli vuorostaan epäkiitollisessa tehtävässä nautakunnan esimiehenä ja veroa keräämässä. Silloin tarvittiin ylimääräinen vero, koska kuningas Eerik XIV valmistautui kosiomatkalle Englantiin.

Heikki Pessinen oli kärejälläkin lautamiehenäkin, mutta mainitaan myös sakkoluettelossa.

Pessien sukututkijat ovat voineet löytää monia varhaisia tietoja esivanhemmistaan sen ansiosta, että Kustaa Vaasa vaati voudeiltaan tarkkoja tilityksiä. Kuuluihan Jääski Karjalassa Ruotsin puolelle.

Jääsken Pesseistä tuli knaapeja ja ratsastalollisia

Jääsken Pessien historiassa alkoi uusi sotilaallinen vaihe 1500-luvun loppukymmeninä. Rajalla oli levotonta: ryöstö-, hävitys- ja kostoretkiä molemmin puolin. Kun Ruotsi alkoi laajentaa valtaansa itään päin, se heijastui Jääskessä verotalonpoikien elämään.

Viipurin linna oli valtakunnan turvana, mutta se ei suojellut talonpoikia kylissään rajan takaa tulevalta ryöstöpartioilta. 1570 alkoi Venäjää vastaan sota, joka kesti 25 vuotta ja sai myöhemmin nimen *pitkä viha*.

Viipurin linnanisäntä lähetti rajan taakse "kielitaitoisia" karjalaisia vakoilutehtäviin. Rajalla asuvat tiedustelutalonpojat olivat hyvin perillä teistä ja kulkuyhteyksistä ja he osasivat rajaseudulla tarpeellisen venäjän kielen. Heidän avulleen oltiin selvillä venäläisten sota- ja partiojoukkojen liikkumisesta rajan takana.

Aatelisen ratsuväen rinnalle alkoi kehittyä talonpoikainen ratsumiespalvelu. Mm. Jääsken talollisista kerättiin kokonaisia lippueita, jotka ei-

vät olleet varsinaista sotaväkeä, mutta heidän oli oltava valmiina aina käskyn saatuaan. Kukin mies varusti hevosen ja miehen kuninkaan palvelukseen. Lippueet (300 hevosta) kävivät rajan takana ottamassa selvää venäläisten aikeista ja rankaisuretkillä.

Kuningas antoi heille palkkioksi vapautuksen veroista kuin aatelisille ikään (mikrofilmi ES-899, v. 1594). Heitä ruvettiin nimittämään vapaatalonpojiksi eli knaapeiksi eli knaapiratsastajiksi.

Pesseistä knaapeja ovat olleet ainakin Reijo, Olli ja Niilo Pessinen, jotka on mainittu sotilaslähteissä knaapeina useaan kertaan. Kun Klaus Flemingin kirjeessä 1591 verovapauden sai 54 Jääsen miestä, mukana oli Reijo Pessinen (Grels Pessin). Vapauskirjeessä seuraavasti:

Nämä jäljempänä mainitut knaapit eli vapaatalonpojat olivat mukana siinä suuressa sotaretkessä, jonka jalo ja hyväskuinen herra, herra Klaus Fleming, Viikin vapaaherra, marsalkka ja Suomen sekä Liivinmaan sotaeversti ja on edellämainittu herra Fleming antanut näille jäljempänä mainituille talonpojille vapauden taloissaan kuten hänen herruuskuntansa kirje ilmoittaa päivättynä 27. elokuuta 1591.

Ruotsi valloitti Käkisalmen läänin, Pessien tulevan asuinseudun

Kun ruotsalaisten sotapäällikkö Pontus de la Gardie marssitti joukkojaan Jääsen kautta kohti Käkisalmea, se vaikutti talonpoikienkin elämään. Sotajoukkoja oli ruokittava ja avustettava. Mukana oli tykkejäkin ja matkalla oli raivattava tie yli soiden ja metsien. Tykkien muistona puhutaan Puntuksen silloista ja Puntuksen kaivannoista.

Pontus de la Gardien valloitti Käkisalmen ympäristöineen 1580.

Käkisalmen läänin karjalaiset talonpojat asuivat entisen rajan itäpuolella ja taistelivat Venäjän puolesta ruotsalaisia vastaan. Väkeä pakeni piilopirtteihin tai kauemmaksi Karjalaan. Paljon taloja oli poltettu, jotta sotilailla ei olisi suojaa Käkisalmea piirittäessään. Kaukolan paikannimistössä

on säilynyt muistoja tästä verisestä sodasta: Pontuksen hauta, Surmakorpi, Verikumpu ja Itkuniitty.

Kaukolassa oli ollut Novgorodin hallinnan aikaan 51 taloa (v. 1500, Soininen: 45) mutta sodan aikana se oli autioitunut niin, että Pontuksen pitäessä Käkisalmen aluetta hallussaan oli Kaukolassa oli vain 13 veroa maksavaa taloa (v. 1591, Soininen: 55). Tiedoissa mainitaan sukunimiäkin, muttei Pessejä, sillä vasta myöhemmin Kaukola oli Pessien asuinpaikkana. Ruotsalaisten miehitysaika päättyi Täyssinän rauhaan 1595, jolloin Käkisalmi ja Kaukola luovutettiin vielä takaisin Venäjälle.

Epävakaiset olot jatkuivat kunnes 1611 Pontuksen poika Jaakko de la Gardie valloitti uudelleen Käkisalmen. Tällä kertaa Stolbovan rauhassa 1617 raja siirtyi kauaksi, kun Inkerinmaakin joutui Ruotsin yhteyteen. Silloin otettiin haltuun Pessin suvun tulevat kotiseudut.

Sodissa autioitunut Käkisalmen ympäristö sai asukkaita, kun osa paennutta karjalaisväestöä palasi takaisin ja muualta Suomesta tuli uudisasukkaita. Kaukolassa oli vuoden 1617 verotietojen mukaan jo 36 taloa (Soininen: 57), mutta silloinkaan nimeä Pessi ei vielä mainita talollisina.

Ensimmäisen kerran Pessi on mainittu Kaukolan maakirjassa 1645, jolloin Koverilan kylässä asuivat Jaakko Pekanpoika Pessi ja Antti Laurinpoika Pessinen. Jo 1639 Jaakko Pessinen oli ollut käräjillä. Kerron myöhemmin lisää Pessien tulemisesta Kaukolaan.

Jääsen Pessit ratsumiehinä

Ruotsi laajentui suurvallaksi. Vaikka Stolbovan rauhassa 1617 valtakunnan raja oli vedetty kauaksi Jääsestä, asukkaat eivät silti välttyneet sodilta. Kustaa II Adolf vei Ruotsin ja Suomen joukot Saksaan sotimaan, jo vuonna 1618 alkoi kolmikymmenvuotinen sota.

Ruotsi tarvitsi yhä vahvempia sotajoukkoja ja järjesteli armeijaansa uudella tavalla. Jääsen vauraista knaapitalollisista 1600-luvulla ratsastallisia.

Myös Järvenkylässä molempien Pessilän talojen isännät ryhtyivät ratsastalollisiksi. He ratsastivat itse, mutta varustivat usein myös poikansa tai veljensä ratsumieheksi, ja saivat siitä verovapauksia talolleen. Ratsumieheksi haluttiin mieluummin kuin jalkaväkeen, olihan ratsumiehen elämä vaihtelevampaa, liikkuvampaa ja seikkailuja täynnä eikä niin rasittavaa kuin jalkaväen.

Sotaan oli kuitenkin lähdettävä kauas meren taa. Hakkapeliitat palasivat kolmikymmenvuotisesta vain harvoin. Henkikirjoissa näkyy, että Pessien taloissa asui suurperheitä, usein kaksi isäntäparia, joskus kolmekin, lisäksi ratsumiehen vaimo ja usein myös ratsumiehen leski.

Kaikilla Pessienkään miehillä ei ollut varaa ryhtyä ratsumieheksi ja niin he joutuivat sotaväen kutsuntoihin, joista otettiin kymmenen miehen joukosta yksi knihdiksi. Jotkut muuttivat kutsuntaa välttääkseen Käkisalmen lääniin, josta sotaväkeä ei otettu, koska se oli valloitettua maata. Virkamiehiä oli varoitettu, että karanneita sotilaita ei saa hätyyttää enempää, etteivät he lähtisi naapurimaan puolelle.

Jääskessä vouteja harmitti ja he kirjoittivat luetteloita karanneista talonpojista, joilta ei voinut saada veroja. Pessejä on karanneiden luetteloissakin. Sotaväen otot saattavat olla yksi syy Pessienkin muuttamiseen Käkisalmen lääniin ja siellä Kaukolaan.

Kutsuntojen lisäksi Karjalassa värvättiin 1644 rakuunarykmentti. Pessisiä löytyy rakuunarykmentin rullistakin. Jääsken Virolan, Hämmälän ja Rouhialan rakuunataloissa oli isäntänä Pessinen. Järvenkylässä asui rakuunataloa rakuunakapteeni Hannu (Hans) Pessinen 1635–1665.

Värväys jatkui ja vielä 1676 elokuussa oli Tukholmassa katselmus, jossa Jääsken rakuunoi-
ta oli mukana kolmessa komppaniassa. Käytiin sotaa Tanskaa vastaan. Joulukuussa 1676 Lundin taistelussa kaatui viisi Pessinen-nimistä rakuunaa.

Sotilastiedoista on löytynyt kaikkiaan yli 30 nimeltä mainittua Jääsken Pessisiä, jotka ovat palvelleet ratsumiehenä tai rakuunana kuningasta 1600-luvun aikana.

Pessisiä 1600-luvulla luottamusmiehinä

Jääskessä Pessien suku kuului 1600-luvulla arvostettuihin kantasukuihin, mikä näkyy siitä, että heitä oli pitkäaikaisina lautamiehinä. Lautamiehen tuli olla hyvämaineinen ja tilallinen. Mainitakoon Heikki Pessinen, joka oli lautamiehenä lähes 30 vuotta (1644–1670) ja Reijo (Grels) Pessinen, joka oli jopa laamanninoikeudessa lautamiehenä (1644). (Ylönen: 688, 701.) Arvokain tehtävä oli Heikki Maunonpoika Pessisellä, joka lähetettiin edustamaan talonpoikia valtiopäiville vuonna 1654. (Ylönen: s. 542.)

Nykyisten Pessien mielestä on harmillista, että historioitsija Aulikki Ylönen on suomalaistanut 1600-luvun asiakirjoissa esiintyneen nimen Pessin muotoon Pässinen eikä varhaisempaan ja mielestämme parempaan muotoon Pessinen. Ylönen historiakirjassa on jopa kuvakopio lautamiesten luettelosta, jossa näkyy nimi Henrich Pessin ja hänen puumerkinsä (viiskanta).

Pessien väki lisääntyi

Pessien määrän lisääntyminen näkyy myös siinä, että sukunimeä alkaa löytyä sieltä täältä muualtakin. Turun koulussa opiskeli Johannes Yrjönpoika Pessi 1684. Hauholta löytyi kuolleiden luettelosta Simo Pessi. Viipurissa Romanovin kuormarenki

Hauska sattuma on, että myös Kangasalla on asunut 1607–1609 ratsumies Heikki Pessi yhtä Sorolaan kuulunutta taloa. Kerroin sukkokouksen ohjelmanumerona hänestä fiktiivisen tarinan, jonka mukaan Heikki Pessi tapasi Kaarina Maununtytären ja ratsasti Kangasalta Laiska-Jaakon mukana Karjalaan. Tarinassa jätin hänet Käkisalmen linnaan ja Kaukolaan sukua jatkamaan. Todellisuudessa Jääsken tiedoista löytyy sopivan ikäinen ratsumies Heikki Pessi, joka on jopa voinut asua Kangasalla.

Pessien asettuminen Kaukolaan

Kaukola ja Jääski olivat siis 1600-luvulla samalla puolen rajaa, molemmat Ruotsin puolella. Kun Käkisalmen seutu oli Ruotsin hallussa, venäläiset joukot vuorostaan yrittivät saada sitä itselleen sodassa 1656–58. Linna pysyi ruotsalaisten hallussa, mutta maaseudun väki oli joutunut kärsimään. Sota hävitti sen, minkä rauhan aikana oli saatu rakennettua. Venäläisten puolella ollut kreikanuskoinen väki pakeni ja syntyi karjalainen asutus Inkerinmaalle ja Tverin Karjalaan.

Kaukolaan jäi autoituneita tiloja Jääsken liiväestön asuttamiseksi. Matka ei ollut ollenkaan pitkä ja vesiteitäkin voi käyttää. Maakirjassa 1645 oli kaksi Pessin perhettä. Vuonna 1683 oli jo 6 Pessien perhettä ja henkikirjassa 1724 oli noin 15 perheellistä Pessiä.

Kaukolassa Pessien lukumäärä lisääntyi suuresti. Pessi oli Kaukolan yleisin sukunimi 1800-luvun puolivälissä.

Pessejä ilmaantui myös Kurkijoelle, Räisälään ja Käkisalmeen, jossa muuan Tuomas Pessi oli toiminut kärrynpyörän tekijänä ja vannoi porvarisvalan 1682. Tuomas Pessi oli myöhemmin luovattomasti myynyt suolaa ja tupakkaa Sortavalan seuduilla, jossa nimismies häntä kovisteli. Niinä aikoinahan kaupankäynnistä oli tarkat määräykset ja rajoitukset.

Pessien suvun tutkijoilla on into löytää asiakirjoista merkintöjä Kaukolaan muuttamisesta, jotta he voisivat yhdistää Jääsken ja Kaukolan sukulinjoja. Yksi merkintä on löytynyt. Kaukolassa Ahoniemen Pessien sukuhaaran esi-isä Jääskessä tiedetään. Rouhialan rakuunatalon vanha isäntä on muuttanut kahden pojanpoikansa kanssa Kaukolaan.

Muiden sukuhaarojen muuttaminen Kaukolaan on tapahtunut aikaisemmin ja heidän kohdallaan täytynee tyytyä pääteltyihin tietoihin, mikäli tuomiokirjoista ei löydy asiaan valaisua. Koska Jääskessä ja Kaukolassa on Pesseillä samoja etunimiä, voi siitä tehdä johtopäätöksiä. Ajan tapaan kuului antaa pojalle isoisän nimi. Useat Kaukolaan tulleet Pessit olivat uudella asuinpaikallaan heti lautamiehinä, mikä viittaa

aikaisemmalla asuinpaikalla hankittuun vaikutusvaltaan.

Pessit asettuivat Kaukolassa ensiksi Koverilan ja Järvenpään kyliin (suvun alkukyliä), myöhemmin heitä oli muissakin kylissä.

Kaukola oli voittomaata, jossa ruotsalainen hallintotapa ei heti tullut käyttöön. Maa- ja henkikirjoja on vähän ja tiedot niukkoja. Mutta käräjäkirjat kertovat alkuajoista ja oloista Kaukolassa. Lainaus Pessien sukukirjasta:

Käräjillä 1666 Jaakko Olkinuora Järvenpäästä valitti, että hänen naapurinsa Esko Pessinen samasta kylästä oli hakannut Olkinuoran kaskimaan vierestä maakappaleen, jonka Olkinuora oli aikonut hakata, ja ajanut hänet pois. Esko Pessinen osoitti lautakunnan todistaessa, että hän jo kolme vuotta sitten oli alkanut raivata tätä maakappaletta. Kun yhteismetsääkin oli viereissä riittävästi, päätettiin, että kumpikin saa pitää sen, minkä oli hakannut.

Tuomas Pessiä Järvenpäästä sakotettiin kolmella markalla, koska hän ei ollut tullut käräjille. Yrjö Pessi syytti häntä siitä, että hän oli varastanut Yrjö Pessiltä rautalapion. metsästä ja pantannut sen kahta kuparitaalaria vastaan.

Vuonna 1697 lautamies Yrjö Pessi oli haastanut käräjille Heikki Olkinuoran, joka oli velkaa Mikko Ilolle 2 tynnyriä ja 4 kappa ruista, jotka oli 3 vuotta sitten lainannut kylvösiemeneksi. Olkinuora tunnusti velan, mutta ilmoitti, ettei tule käräjille, koska ei pystyisi näinä kalliina aikoina maksamaan lainaansa (kuolonvuodet 1695–97).

Pohjan sota ja isoviha sekä uusi raja 1721

Suuri Pohjan sota alkoi 1701 ensin Liivinmaalla. Venäläiset miehittivät Karjalan 1710. Silloin alkoi venäläisen ylivallan aika, jota myöhemmin isoksivihaksi kutsuttiin. Isonvihan jälkeen solmittiin Uudenkaupungin rauha 1721 ja raja jakoi karjalaisen väen taas kahden valtakunnan alueille. Kaukolan Pessit jäivät rajan itäpuolelle.

Venäjäan liittymisestä huolimatta tsaari salli Karjalan väestön säilyttää vanhan yhteiskuntajär-

jestyksensä ja uskontonsa. Ruotsin vallan aikana 1600-luvulla Kaukolaan oli vakiintunut luterilainen kirkko, joka säilyi. Vuonna 1751 alettiin Kaukolassa pitää kaikista ihmisistä kirkonkirjoja samaan tapaan kuin muuallakin Suomessa. Siksi on ollut mahdollista tehdä sukututkimusta Pessiestä myös ajalta, jolloin Kaukola kuului Venäjään.

Raja jakoi Pessien asumat alueet, itään Venäjään jäi Kaukola ja länteen Ruotsin puolelle Jääski.

Pessiset Jääskessä jäivät 1721 rajan länsipuolelle. Heidän asemansa Jääskessä huononi ja lukumäärä väheni. Ruotsalaiset antoivat taloja palkkioksi sotapäälliköille ja aatelisille. Järvenkylän Pessilä oli 1690-luvulla majuri Kylanderin hallussa ja talon viimeinen isäntä, entinen ratsastalollinen Antti Pessinen oli hänen lampuutinsa. Talosta tuli rustitila (rusting hemman). Järvenkylän toinen Pessilä sekä naapuri Sopanen olivat augmentitaloja. Talot olivat luutnantti Aminofin omistuksessa 1733.

Rakuunataloista Järvenkylässä ja Hämmälässä tehtiin rustitiloja ja niistä hävisivät Pessi-nimiset isännät. Rouhialan rakuunatilan isäntä muutti Kaukolaan.

Kirkonkirjoissa Pessisiä mainitaan itsellisinä, renkeinä ja piikoina ja vielä 1800-luvun vaihteessa kirkonkirjoista löytyy muutama Pessinen.

Pikkuvihan jälkeen 1743 myös Jääski liitettiin Venäjään, kun raja siirtyi lähelle Haminaa.

Suomen sota 1808–1809

Kun Suomen sota loppui 1809, raja siirtyi kauas länteen ja koko Suomi liitettiin Venäjään. Tilanne Venäjään jo aikaisemmin kuuluneessa Kaukolassa muuttui vasta 1812, kun Vanha Suomi liitettiin hallinnollisesti muuhun Suomeen. Vaurauskin lisääntyi. Kaukolassa ostettiin 1800-luvun puolivälissä paljon kruunutaloja perintötailoiksi, tosin asiakirjoissa oli myös venäjänkielinen sivu.

Yhteys Venäjään näkyi mm. kaupankäyntinä Pietariin, vaikka matka oli aika pitkä. Venäjältä

tuli myös vaikutteita talouden ja kulttuurin alueella. Olihan Inkerinmaalla esim. melko kehittynyt kansakoululaitos jo 1800-luvulla. Myös Kaukolassa perustettiin kansakouluja, Pessien suvussa on jo varhain ollut monta kansakoulunopettajaa.

1917 Suomi itsenäistyi, Suomen sodat 1939–1944

Viime vuosisadan historia, Suomen itsenäistyminen ja sota-ajat ovat kaikkien suomalaisten yhteistä historiaa. Itsenäistyminen vaikutti tietysti Pessien oloihin Kaukolassa. Maanviljelys ja muu talous kehittyivät. Pessejä lähti opinteille. Maanmittakoon Hankkijan pääjohtaja Väinö Pessi ja Kemiran johtaja vuorineuvos Yrjö Pessi.

Elämänolosuhteet johtivat jotkut Pessit toimimaan ammatti- ja työväenyhdistyksissä. Vaikeina pula-aikoina heitä siirtyi (ns. loikkasi) Neuvostoliittoon, missä osan kohtalona oli joutua Stalinin terrorin uhreiksi.

Talvisota alkoi marraskuun viimeisenä päivänä 1939, mutta Pessien asuinalue Kaukola ja Räisälä olivat kauempana rajasta, eivätkä joutuneet suoranaisesti taistelulentäksi. Naisia ja lapsia evakuoitiin tammikuussa 1940.

Rauha tuli 13.3.1940 ja Kaukola oli tyhjentävä suomalaisista. Ns. välirauhan ajan Pessit olivat evakossa.

Juhannuksena 1941 (25.6.1941) alkoi jatkosota. Suomalaiset valtasivat Kaukolan takaisin elokuun alkupäivinä, osa väkeä palasi sinne jo syksyllä. Uutta rakennettiin tulevaa rauhaa varten. Mutta toisin kävi. Juhannuksena 1944 alkoi toinen evakkomatka Kaukolasta. Syksyllä (19.9.1944) allekirjoitettiin väliaikainen rauhansopimus.

Pessien suku joutui jättämään vuosisataiset asuinsijansa. Kaukola on menetetty, mutta Pessien suku on laajentunut ja levinnyt elinvoimaisena ympäri Suomen, jopa maan rajojen ulkopuolellekin.

Lopuksi

Yrjö Kokko teki aikoinaan sadullaan *Pessi ja Illusia* sukunimemme tunnetuksi. Sadussa peikko Pessi edusti pessimismii ja keiju Illusia illuusioita. Kokko kuvasi kirjassaan sodanaikaisia tuntejaan:

Luulen, että sielussani on Pessillä suurempi sanavalta kuin Illusialla. Ei ole hyljeksittävä Pessin varoituksia, ja käytännön elämässä onkin

paras toimia Pessin ohjeiden mukaan. Kuitenkin täytyy seurustella myös Illusian kanssa , sillä muutoin elämä on vailla sisältöä ja arvotonta

Kokon sadussa keijukainen Illusia voitti talven pimeyden ja kylmyyden Pessin rinnalla, heidän pesässään sai alkunsa uusi elämä. Samoin Pessien suku on selviytynyt sodan jälkeiseen valoisampaan elämään.